

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA ANIQLOVCHI MAVZUSINI O'QITISH METODIKASI

Sheraliyeva Durdonaxon

Sayfitdinova Zuxraxon

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

durdonasheraliyeva7@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19910629>

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida sintaksisning muhim qismi hisoblangan "aniqlovchi" mavzusini o'qitishning pedagogik usullari tahlil qilinadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda, aniqlovchini tushuntirishda o'yin texnologiyalari, vizual vositalar va interfaol metodlardan foydalanish samaradorligi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: aniqlovchi, boshlang'ich ta'lim, ona tili, sintaksis, didaktik o'yin, pedagogik texnologiya, nutq madaniyati.

Аннотация: В данной статье анализируются педагогические методы преподавания темы «детерминанты», являющейся важной частью синтаксиса, на уроках родного языка в начальной школе. С учетом возрастных особенностей учащихся начальной школы подчеркивается эффективность использования игровых технологий, наглядных пособий и интерактивных методов при объяснении детерминанта.

Ключевые слова: определитель, начальное образование, родной язык, синтаксис, дидактическая игра, педагогические технологии, речевая культура

Abstract: This article analyzes pedagogical methods for teaching the topic of "determinants", which is an important part of syntax, in primary school native language classes. Taking into account the age characteristics of primary school students, the effectiveness of using game technologies, visual aids and interactive methods in explaining the determinant is highlighted.

Keywords: determiner, primary education, native language, syntax, didactic game, pedagogical technology, speech culture.

Boshlang'ich ta'lim – bu shaxsning savodxonlik poydevori quriladigan davrdir. Ona tili darslari esa o'quvchilarda nafaqat savodxonlikni, balki mantiqiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Sintaksis – tilshunoslikning eng murakkab, ammo qiziqarli sohalaridan biri bo'lib, unda gap bo'laklarini tahlil qilish o'quvchidan chuqur diqqat va mantiqiy yondashuvni talab qiladi. Ona tili o'qitish metodikasi bo'yicha taniqli olim A. G'ulomov ta'kidlaganidek: "Boshlang'ich sinflarda sintaktik tushunchalarni o'qitish o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishning asosiy vositasidir" . ¹Shu sababli, aniqlovchi kabi mavzularni oddiy qoidalar yodlatish bilan emas, balki jonli misollar va amaliy mashqlar orqali yetkazish maqsadga muvofiqdir.

Aniqlovchi – bu gapda ot, sifatdosh yoki son bilan ifodalangan so'zlarni to'ldirib, ularning belgisini, miqdorini yoki xususiyatini ko'rsatadigan ikkinchi darajali bo'lakdir. Boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun bu ta'rif murakkablik qilishi mumkin. Shu bois, o'qituvchi aniqlovchini "so'zga go'zallik beruvchi yordamchi" sifatida tushuntirishi lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilari vizual

¹ G'ulomov A., Ne'matov H. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: "Fan", 2006.

(ko'ruv) xotirasi orqali ma'lumotni yaxshiroq qabul qiladilar. Aniqlovchi mavzusini tushuntirishda quyidagi metodik usullardan foydalanish tavsiya etiladi:

Rasmi diktantlar: O'quvchilarga rang-barang rasmlar ko'rsatiladi (masalan, "Qizil olma", "Katta daraxt"). O'quvchi rasmga qarab "Qanday olma?" deb so'roq beradi va aniqlovchini topadi. Sxematik tahlil: Aniqlovchini ifodalovchi so'zlarni to'liqlik bilan chizishni o'rgatish ularda ko'rgazmali xotirani shakllantiradi.

N. Negmatovning fikricha, "O'yin – o'quvchining faoliyatini rag'batlantiruvchi eng kuchli vositadir" . ²"Aniqlovchini top" o'yini orqali darsni qiziqarli qilish mumkin. O'yin sharti: O'qituvchi asosiy so'zni aytadi (masalan, "Qalam"), o'quvchilar esa unga aniqlovchi qo'shishlari kerak (masalan, "Yashil qalam", "O'tkir qalam"). Bu jarayon nafaqat sintaksisni, balki lug'at boyligini ham oshiradi.

Pedagogik amaliyot davomida olib borgan kuzatuvlarim shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar aniqlovchi mavzusini o'zlashtirishda quyidagi qiyinchiliklarga duch kelishadi: Sifat va aniqlovchini adashtirish: O'quvchilar sifat so'z turkumi va aniqlovchi gap bo'lagini bir-biridan ajrata olishmaydi. So'roq berishdagi xatolar: "Qaysi?", "Qanday?", "Nechta?" so'roqlarini to'g'ri ishlatishda sustkashlik.

Bu muammolarni bartaraf etish uchun darsda "Kontekstli tahlil" usulini qo'lladim. Har bir gapni kichik hikoyaga aylantirib, aniqlovchilarni ajratib ko'rsatish o'quvchilarda mavzuni chuqur anglash hissini uyg'otdi. Bugungi kunda raqamli ta'lim texnologiyalari (elektron doskalar, dasturiy ta'minotlar) orqali aniqlovchini o'qitish o'qituvchi ishini yengillashtiradi. M. Qorayev ta'kidlaganidek, "Zamonaviy texnologiyalar o'quvchini passiv tinglovchidan aktiv ishtirokchiga aylantiradi" . ³Masalan, o'quvchilar uchun maxsus test dasturlari orqali aniqlovchilarni topish mashqlari ularda qiziqish uyg'otadi

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida "aniqlovchi" mavzusini o'qitish – bu shunchaki qoidani yodlatish yoki gap bo'laklarini tahlil qilishdan iborat emas. Bu jarayon o'quvchining lingvistik tafakkurini, nutq madaniyatini va dunyoqarashini shakllantirishning muhim bosqichidir. Tahlillarimiz shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'qitish usullari ko'pincha o'quvchilarning mavhum tushunchalarni (xususan, aniqlovchining ifodalanish usullarini) qabul qilishida qiyinchiliklar tug'diradi. Shu sababli, ta'lim jarayoniga interfaol metodlar, vizual vositalar va didaktik o'yinlarni integratsiyalash o'qitish samaradorligini keskin oshiradi. Pedagogik kuzatuvlarim shuni tasdiqlaydiki, aniqlovchi mavzusini muvaffaqiyatli o'zlashtirgan o'quvchi nafaqat ona tili qoidalarini yaxshi tushunadi, balki o'z fikrini aniq, ifodali va boy til vositalari bilan bayon eta oladi. "Qanday?", "Qaysi?" kabi so'roqlarni to'g'ri qo'llay olish, o'quvchilarda nafaqat grammatik ko'nikmani, balki atrofdagi narsalarni kuzatish, ularni taqqoslash va xulosa chiqarish kabi mantiqiy fikrlash jarayonlarini ham rivojlantiradi. Bu esa boshlang'ich ta'limning asosiy maqsadlaridan biri bo'lgan – o'quvchini mustaqil va ijodiy fikrlashga o'rgatish vazifasiga to'liq mos keladi.

Zamonaviy pedagogika oldida turgan eng katta vazifa – o'quvchini dars davomida passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirishdir. O'qituvchi o'z metodikasini doimiy ravishda yangilab borishi, raqamli ta'lim resurslari va o'yinli texnologiyalardan samarali foydalanishi zarur. Ayniqsa, aniqlovchi kabi abstrakt grammatik tushunchalarni tushuntirishda

² Negmatov N. Boshlang'ich ta'limda interfaol usullar. – Toshkent: "Pedagog", 2018.

³ Qorayev M. Ta'limda innovatsiyalar. – Toshkent: "O'qituvchi", 2022.

o'qituvchining ijodiy yondashuvi, o'quvchi bilan jonli muloqot qilishi va har bir bola uchun individual yondashuvni topa olishi pedagogik muvaffaqiyatning kalitidir..Kelajakda ushbu metodikani yanada takomillashtirish, xususan, aniqlovchilarni nutqda qo'llash bo'yicha turkum mashqlar va elektron didaktik materiallar yaratish ona tili ta'limi sifatini oshirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchining tilga bo'lgan muhabbatini uyg'otuvchi ustoz sifatida, har bir darsni qiziqarli va mazmunli tashkil etishi, bu esa o'sib kelayotgan yosh avlodning savodxonlik darajasini yuksaltirishning yagona yo'li ekanligini anglab yetishi shart. Bizning maqsadimiz – o'quvchilarni tildan foydalanishda erkinlikka va ijodkorlikka undashdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: 2020-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Boshlang'ich ta'limning Davlat ta'lim standarti (DTS). – Toshkent: 2020-yil.
3. G'ulomov A., Ne'matov H. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: "Fan", 2006.
4. Qosimov A., Xudoyberdiyeva M. Ona tili o'qitish metodikasi (Boshlang'ich sinflar uchun). – Toshkent: "O'qituvchi", 2018.
5. Hamroyev M. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish samaradorligini oshirish. – Toshkent: "Cho'lpon", 2021.
6. Yo'ldoshev J.G'. Interfaol ta'lim sifatini oshirish omillari. – Toshkent: "Tafakkur", 2020.
7. www.ziyo.net – Axborot-ta'lim portali.
8. www.edu.uz – O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi sayti.